

ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ: МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ, ТЕХНОЛОГІЇ

**Рекомендовано до друку Рішенням Вченої ради
Інституту вищої освіти НАПН України
Протокол № 7/10-2 від 13 вересня 2012 р.**

Редакційна колегія випуску:

Андрущенко В. П., Луговий В. І., Кузьмінський А. І., Степко М. Ф.,
Грищенко І. М., Левшин М. М., Євтух М. Б., Дем'яненко Н. М.,
Калашнікова С. А., Козлакова Г. О., Корольов Б. І., Корсак К. В.,
Онкович Г. В., Падалка О. С., Савченко О. П., Самчук З. Ф.,
Тарасенкова Н. А., Уваркіна О. В., Ярошовець В. І.

Відповідальний редактор випуску:

Левшин М. М., Луценко Гр. В., Касярум К.В.

Підготовка до друку:

Титаренко Н. Ю., Лубянська Д. В.

Вища освіта України №3 (додаток 1) - 2012 р. - Тематичний випуск
«Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». -Т. 3. - 618 с.

У тематичному випуску часопису «Вища освіта України» вміщені наукові статті фахівців з питань методології, теорії і технологій педагогіки вищої школи.

Співвідношення філософії освіти та педагогіки вищої школи, напрямки уточнення предмету, обґрунтування змісту, умов здійснення компетентнісного підходу, виокремлення інноваційних чинників її розвитку; конструювання моделей «ідеально випускника» та «ідеального викладача» вищих навчальних закладів; результати досліджень по реалізації технологічного підходу у вищій освіті та надання їй особистісно зорієнтованої спрямованості, концептуально-методологічні основи проектування методів і засобів діагностування (оцінювання) освітніх результатів у вищих навчальних закладах - ось далеко не повний спектр проблем та питань, до висвітлення та спроби розв'язання яких звертаються автори випуску. Особлива увага загострюється обґрунтуванню філософії освіти як духовній парадигмі модернізації вищих навчальних закладів, методологічній основі педагогіки вищої школи.

Публікації видання адресовані науковцям, дослідникам психолого-педагогічних та управлінських проблем розвитку освітньої справи в Україні та за її межами.

Видавництво не несе відповідальності за орфографічні та стилістичні помилки авторів

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У
ПОЛЬЩІ: СУЧАСНА МОДЕЛЬ
MODERN MODEL OF THE FUTURE ELEMENTARY CLASSROOM
TEACHERS TRAINING IN POLAND**

***Резюме.** У статті описується сучасна модель та завдання підготовки майбутніх учителів початкових класів у Польщі. Розглядаються якості професійної підготовки педагогічних кадрів, здатних до інтелектуального і творчого розвитку особистості учнів як основи успішного функціонування людини в умовах постійних змін.*

***Ключові слова:** підготовка майбутніх учителів, школа, освіта, реформа.*

***Резюме.** В статье описывается современная модель и задание подготовки будущих учителей начальных классов в Польше. Рассматриваются качества профессиональной подготовки педагогических кадров, способных к интеллектуальному и творческому развитию личности учеников как основы успешного функционирования человека в условиях постоянных изменений.*

***Ключевые слова:** подготовка будущих учителей, школа, образование, реформа.*

***Summary.** The article tells about a modern model and tasks teacher-to-be training of initial classes in Poland. The article examine the internalss of professional training of pedagogical personnels, apt at intellectual and creative development of personality pupils as bases of the successful functioning of man in the conditions of permanent changes.*

***Key words:** teacher-to-be training, school, education, reform.*

Постановка проблеми. У наш час проводяться інтенсивні пошуки найдоцільнішого змісту і структури професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів у різних країнах Європи. Докорінні зміни, які переживає сьогодні історична освіта

в Україні, вимагають перегляду ряду питань щодо ролі історичних та психолого-педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах, де готують майбутніх вчителів.

Одним з основних факторів прогресу в освіті є якість підготовки педагогічних кадрів. Ускладнення завдань школи і функцій вчителя відповідно до вимог реформування всіх галузей освіти зумовило необхідність підвищення вимог до його професійно-педагогічної підготовки, змісту, методів та засобів формування у майбутнього педагога високої фахової і спеціальної ерудиції.

Активна трансформація українського суспільства ставить перед вищою освітою нові завдання, які зумовлені необхідністю поглиблення і розширення наукового обґрунтування радикальних перетворень, що здійснюються в суспільстві і освітянській галузі на початку третього тисячоліття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою реформи освіти, а також системи професійної підготовки вчителів в Польщі займається багато дослідників, а серед них Г. Квіатковска, Ч. Купісевіч, Ч. Банах, С. Левовіцкі, К. Денек, М. Шиманські, Й. Рутковіак та інші.

Не можна також не згадати результатів дослідницької праці українських вчених, які активно займаються проблемою професійної підготовки майбутніх вчителів: В.Й. Бондар, А.Й. Капскей, О.В. Мороз, О.В. Киричук, О.Й. Савченко.

Метою статті є висвітлення моделі підготовки майбутніх учителів початкових класів у Польщі.

Виклад основного матеріалу. Професійна діяльність сучасного учителя вимагає цілого ряду різноманітних здібностей, серед яких важливе значення має творча активність і новаторство. Сучасна освіта покликана змінити існуючу освітню практику і наблизити її до громадських потреб. Перетворення, що відбуваються в сучасному суспільстві, змінюють його очікування по відношенню до школи.

Необхідність креативного і творчого відношення учителя до своєї діяльності пояснюється різними причинами: творчим характером педагогічної роботи, необхідністю соціалізації підростаючого покоління, перманентною мінливістю громадської, культурної і економічної дійсності і пристосуванням діяльності освітніх установ до функціонування в новій ситуації. Відносно учителя до інновацій виражаються його творчі здібності і показник розвитку його професіоналізму, особи. Учитель, що

працює в умовах сучасної цивілізації, процесах глобалізації і інтеграції, що посилюються, повинен уміти правильно реагувати на те, що нове.

Гуманізація і демократизація навчально-виховного процесу професійно-педагогічної підготовки вчителів України, впровадження нових педагогічних технологій, пошук найбільш оптимальних концептуальних підходів до розвитку національної педагогіки, зумовлюють зростання наукового і практичного інтересу до вивчення досвіду загальноосвітньої та вищої школи, зокрема, Республіки Польщі. Необхідно також виявити спільні підходи у розбудові національної системи освіти і реформування підготовки педагогів у вищих навчальних закладах України та Польщі [1].

У основі сучасної моделі підготовки майбутніх учителів лежить ідея, що учитель в європейському вимірі має бути творчим, націленим на пошук, ініціативним, активним, відкритим для новацій, має бути партнером в діалозі з учнем.

Питання самооцінки учителями свого відношення до новаторства і творчості був також предметом аналізу в процесі досліджень. Його результати показують, що респонденти у високій мірі відрізняються креативністю і здатністю до творчості. Зокрема досліджувалося розуміння педагогами фрази "творчий, відкритий змінам учитель".

У польській науковій літературі можна знайти опис різноаспектних досліджень феномену учителя і професії учителя. Дослідження ведуться, переважно у рамках педевтології - науки про педагога. Проте дослідження, їх аналіз, відносяться до основних аспектів роботи учителя і лише в малій мірі відносяться до професійної діяльності педагогів на різних сходах освітнього процесу, зокрема в дошкільних установах і початкових школах.

Теоретична підготовленість сучасного педагога сучасної школи забезпечує успішність його до практичної діяльності. Практична готовність проявляється в зовнішніх (предметних) умінь. До них відносяться організаторські і комунікативні умінь. У свою чергу ці умінь носять комплексний, універсальний характер і у своїй основі припускають сформованість ряду інших умінь, таких, як класифікації, мобілізаційні умінь, інформаційні умінь, що розвивають умінь, інтерпретація. Разом з цим важливе володіння різною педагогічною технікою, володіння здатністю до емпатії, пластичність і динамізм.

Увесь комплекс теоретичної і практичної готовності педагога до професійної діяльності складає основу його різних професійних компетенцій, що є системою.

Модель сучасного учителя початкових шкіл, що включає загальну професіограму педагога, включає стартові, базові і спеціальні компетенції. Відмічаючи комплекс необхідних компетенцій для учителя сучасної школи, підкреслимо, що разом з предметними компетенціями (що є складовою частиною педагогічних компетенцій), педагогові необхідно володіти прагматичними компетенціями, що забезпечують якість і ефективність організації і планування учбово-виховного процесу відповідно до особливостей розвитку дитини. У роботі з маленькою дитиною особливе значення мають креативні компетенції. В той же час, робота в початковій школі також вимагає широких компетенцій в області співпраці, не лише з самим учнем, але і з його сім'єю, і із спеціальними установами, з соціумом, що широко розуміється. У дитячому саду і початковій школі дитина придбаває основні мовні, предметні і універсальні уміння, приступас до вивчення іноземних мов і тому подібне. Він пізнає багато що. Поряд з ним має бути учитель, який здатний в будь-якій ситуації допомогти, пояснити, навчити дитину певним діям, у тому числі користуванню комп'ютером. Молодший школяр не завжди уміє правильно будувати стосунки з однокласниками, учителем і іншим оточенням. Його мова і система спілкування ще не сформовані. В зв'язку з цим учителеві необхідно знати принципи і обумовленість правильної комунікації, знати техніку невербального спілкування, добре володіти культурі мовлення.

Структура моделі сучасного учителя сучасної школи включає, разом із стартовими і базовими компетенціями, необхідними педагогові будь-якої спеціалізації, ряд специфічних компетенцій, що забезпечують якість навчання і виховання дітей. У переліку компетенцій і умінь, що їх характеризують, слід зазначити опікунські здібності, які особливо важливі в роботі з маленькою дитиною, що розвивається і частенько, несамостійним і залежним від дорослої людини.

Разом з системою компетенцій загального характеру, робота сучасного педагога початкової школи вимагає наявності певного рівня артистичних здібностей : музичних (спів, декламація, інтонація голосу, почуття ритму, координація слуху і голосу, розвиток внутрішнього слуху, знання нотної грамоти, володіння

музичним інструментом і тому подібне), пластичних і технічних. Слід ще раз підкреслити необхідність володіння умінням імпровізації. Інтонія, ритм і рухливість - важливі складові професіоналізму педагога передшкільної освіти і початкових шкіл. Таким чином, експресивно-рухові і артистичні компетенції є важливими додатковими (специфічними) компонентами педагогічної майстерні учителя сучасної школи, що відрізняють специфіку його педагогічної діяльності [2].

Європейські вимоги до підготовки учителів, якості їх професійних кваліфікацій і компетенцій, професійне вдосконалення педагогів – це найбільш актуальні питання професійної підготовки учителів в Європі. Дуже важко створити універсальну, одночасно ефективну для різних країн, модель сучасного учителя і визначити комплекс необхідних йому професійних кваліфікацій, умінь і компетенцій, особливо в умовах динамічних перетворень в різних сферах громадського і культурного життя європейського суспільства. Згадані чинники, дискусії з даної проблеми сприяли початку пошуків і визначення набору професійних компетенцій, необхідних для ефективної діяльності польських учителів в сучасних умовах європейської інтеграції і реформування освіти, конкретизації умов їх професійного розвитку.

Сучасний учитель більшою мірою представляє школярам досвід сучасних способів вичення знань; навчає способам використання знань і стає, швидше, організатором процесу навчання, ніж тільки носієм знань.

Як у Польщі, так і в інших країнах Європи і світу, психологічний напрям в дослідженні професії педагога має глибокі традиції [3]. Перші дослідження, що стосуються учителя (XIX і XX ст.), концентрувалися на пошуку теоретичного зразка ідеального вчителя.

Новий вимір педагогічних функцій і завдань представляє Й. Шемпрух [4]. Автор відносить до них турботу про пізнавальні можливості учнів, розвитку у них творчого мислення, громадської терпливості, розвиток критичного мислення і навчання різним способам поведінки у важких ситуаціях. У сучасній школі для учителів введені нові педагогічні функції, пов'язані з їх просуванням по службових сходах. До них відносяться: наставник початкуючого учителя (учитель-стажист), завдання якого – надання професійної допомоги учителю-початківцю; керівництво предметним об'єднанням, організація роботи

об'єднання і надання методичної допомоги; керівництво групою вихователів, організації деяких форм підвищення педагогічних компетенцій згідно з пріоритетами школи і тому подібне.

Сучасні завдання, поставлені перед учителем, пов'язані з реформою польської освіти, яка припускає, що:

- виховання і навчання мають бути інтегральною частиною роботи школи;
- у шкільному навчанні повинні пропорційно з'єднуватися такі важливі елементи, як процес передачі інформації, розвиток умінь і компетенцій, виховання;
- у центрі роботи школи знаходиться учень. У зв'язку з цим найбільш важливим має бути його розвиток, а не програмні вимоги окремих предметів;
- шкільне навчання, особливо в початкових класах, повинне мати інтеграційний характер, тобто об'єднувати різні галузі знань;
- шкільна система повинна мати однорідний характер, гарантований державою, який виражається в наданні автономії для шкільної громадськості: її директора, учителів, батьків і учнів;
- шкільне середовище повинне створювати умови для раціональної співпраці педагогічного колективу, забезпечувати виховні умови реалізації ідей і принципів розвиваючого навчання;
- у зв'язку з вимогами сучасності важливим елементом шкільної освіти є забезпечення прав учнів на навчання як мінімум однієї іноземної мови і опанування уміння користування комп'ютером [5].

Для підготовки учителів, на думку В. Окоця [6], характерні такі риси:

- виконання педагогічної роботи людьми, що мають різні рівні кваліфікацій (вища освіта і середня спеціальна). Кандидати на посаду учителя часто вибирають цю професію випадково, не маючи відповідної системи мотивів, результатом цього є невдала здача іспитів на інший напрям. Відсутність професійної ідентифікації часто є бар'єром в розвитку відповідних компетенцій і професіоналізму людини;
- навчальні заклади, частенько не мають хорошої науково-дидактичної бази, професорських кадрів, відповідної програми;
- установи, що навчають вчителів початкових класів часто використовують неефективні методи і засоби роботи, не

відповідні вимогам сучасності, потребам і очікуванням студентів. У ВНЗ часто не шанується принцип відношення до студентів як до суб'єктів навчання, їх самостійності, активізації їх інтелектуального потенціалу і творчого відношення;

- педагогіка і психологія сприймається як гілка інструментальних знань, відірваних від культурного і громадського контексту.

У зв'язку з цим автор підкреслює потребу в модифікації існуючої моделі підготовки учителів. В. Оконь таким чином формулює напрями пропонованих змін: проведення змін у сфері структури системи навчання педагогів, а особливо відбору викладачів ВНЗ; відповідний відбір абітурієнтів для педагогічних ВНЗ, навчання майбутніх учителів, що базується на сучасних, відповідних вигляду польської школи і освітньої дійсності, що змінюється, програмах; забезпечення установ, педагогів, що займаються навчанням, відповідними дослідно-експериментальними школами; співпраця з освітньо-культурними і іншими установами, зацікавленими відповідним рівнем кваліфікацій педагогів.

Професіоналізм учителя вимагає досягнення відповідного профілю і стандарту освіти. У педагогічних дослідженнях все ще ведеться пошук раціональних концепцій професійної підготовки майбутніх учителів, що забезпечують ефективну реалізацію завдань, поставлених перед сучасною школою і педагогами як суспільно-професійною групою.

Безперечно, що успіх модернізації освіти як в Польщі, так і в Україні значною мірою залежить від якості професійної підготовки педагогічних кадрів, здатних до інтелектуального і творчого розвитку особистості учнів як основи успішного функціонування людини в умовах постійних змін. Особливої уваги потребує професійна підготовка педагогічних кадрів для потреб системи професійно-технічної освіти, оскільки зміни в економіці, поступ науково-технічної революції, процес інтеграції з Європою вимагають підвищення ефективності підготовки висококваліфікованих робітників.

Висновок. Польська педевтологія [7], як складова загальної педагогіки, вивчає закономірності розвитку особистості майбутнього педагога і чинники, що сприяють ефективності його професійної діяльності, має значний доробок з проблеми формування особистості вчителя початкової і середньої школи та їхньої професійної підготовки.

Література:

1. Пасічник В. Р. Система підготовки вчителя історії у Польщі (80-90-ті роки ХХ століття): автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед.наук: спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Пасічник Володимир Романович. – Київ, 2001. – 20с.
2. Ордон Уршуля. Професіональні компетенції учителів начальних шкіл в контексті європейських інтеграційних процесів : На прикладі системи освіти Республіки Польща : дисс. ... доктора педагогічних наук / Ордон Уршуля. – Москва, 2005. – 404 с.
3. Певцова Е.А. Професіоналізм учителя: грани майстерства: Личностно-орієнтована освітня концепція вимагає від педагога рефлексії засобів власної діяльності // Учитель. - 2000. – № 6. - С. 78-80.
4. Szempruch J. Nauczyciel w zmieniającej się szkole. Funkcjonowanie i rozwój zawodowy. - Rzeszów: Fosze, 2001. – 194 s.
5. Pedagogika. Tom II / red. Z. Kwieciński, B. Śliwerski / Warszawa: PWN, 2003. – S.98-122.
6. Okoń W. Rzecz o edukacji nauczycieli. - Warszawa: WSiP, 1991. – 242 s.
7. Нероба Е. Професійна підготовка інженерів-педагогів у вищих технічних навчальних закладах Польщі : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти / Нероба Ева. – Київ, 2004. – 19 с.